

بنام خداوند بخشنده مهربان

مطالعات اجتماعی

پایه چهارم

فصل ۵ کشور زیبای من

درس ۱۵ کوه‌ها و دشت‌های زیبا

ایران سرزمینی زیبا با کوه‌های بلند، دشت‌های وسیع و جلگه‌های سرسبز است. آیا در اطراف شهر یا روستای محل زندگی شما کوه یا دشت وجود دارد؟
می‌دانید که بعضی از قسمت‌های زمین بلندتر و بعضی از قسمت‌ها پست‌ترند. به پستی و بلندی‌های زمین، ناهمواری می‌گویند.

کوه و کوهپایه

ایران کوه‌های بلندی دارد. به کوه‌هایی که مانند زنجیر به یکدیگر متصل‌اند، رشته کوه می‌گوییم.

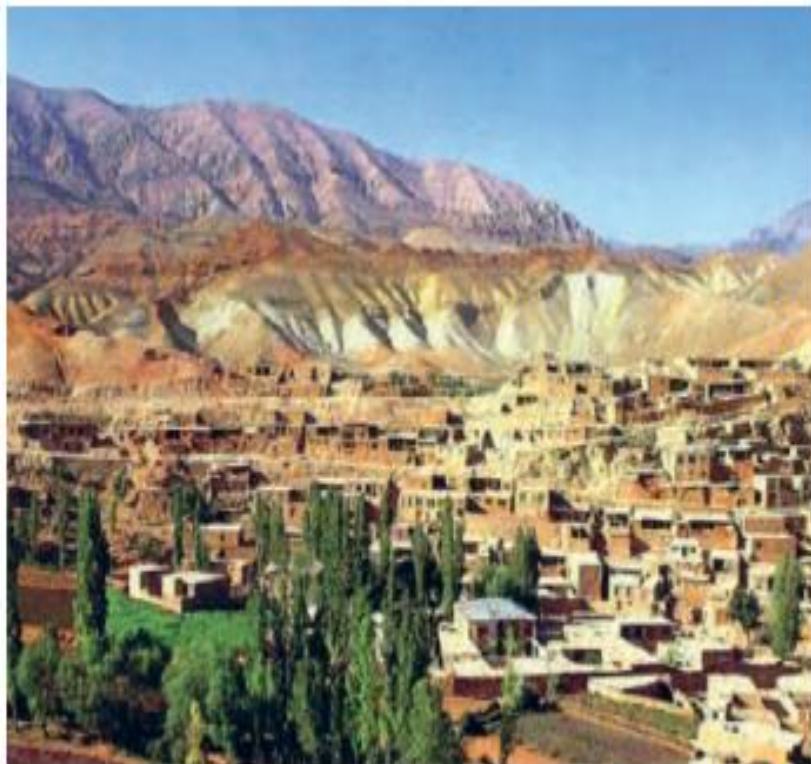

رشته کوه

قله‌ی دماوند

روستایی در کوهپایه

شهری در کوهپایه

بالاترین جای کوه، قله‌ی آن است. قله‌ی دماوند (۵۶۱۰ متر) بلندترین قله‌ی ایران است. به زمین‌های پایین کوه کوهپایه می‌گویند. در بیشتر کوهپایه‌ها شهرها و روستاهایی به وجود آمده‌اند.

دشت و جلگه

● کشور ما دشت‌های بزرگی دارد.

دشت‌ها زمین‌هایی صاف و هموارند. بعضی از دشت‌ها حاصلخیزند و کشاورزی در آنها رونق دارد، اما خاک بعضی دشت‌ها شور است و برای کشاورزی مناسب نیست. در کنار دشت‌های حاصلخیز، روستاها

دشت حاصلخیز

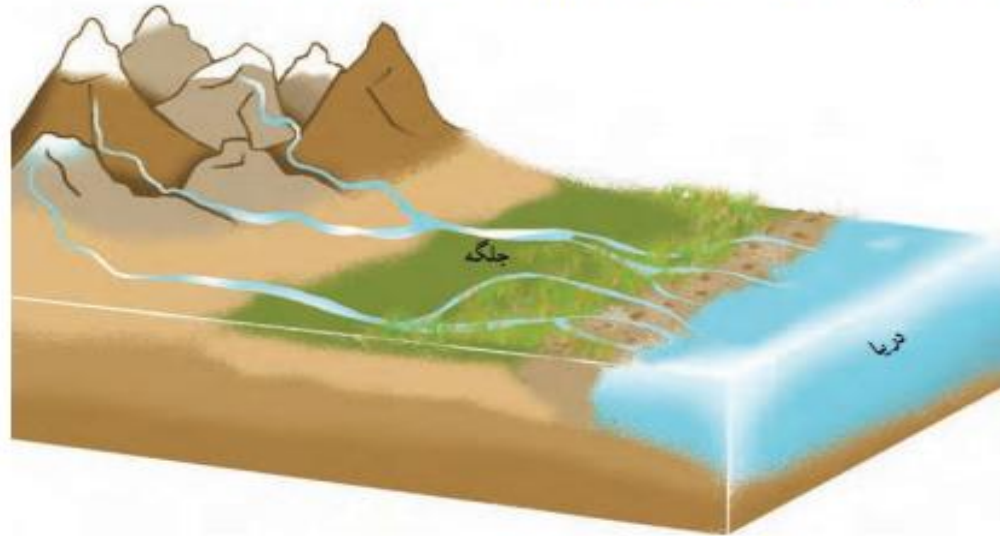
دشت کویری

و شهرهای پرجمعیتی به وجود آمده‌اند.

● در کوهستان‌ها برف فراوان می‌بارد. با گرم شدن هوا، برف کوه‌ها به تدریج آب می‌شود و از جاری شدن آن در روی زمین، جویبار پدید می‌آید. جویبارها از کوه‌ها سرازیر می‌شوند و از پیوستن آنها به یکدیگر رود تشکیل می‌شود.

رودها و جویبارها، دامنه‌ی کوه‌ها را می‌شویند و سنگ‌های بزرگ و کوچک را می‌غلطانند و با خود می‌برند. به شن و ماسه و گل و لای که رودها همراه خود می‌برند، آبرفت می‌گوییم. وقتی رودها به طرف دریا می‌روند، آبرفت فراوانی را که با خود آورده‌اند، در نزدیکی دریا ته‌نشین می‌کنند. این آبرفت‌ها روی هم انباشته می‌شوند و پس از سال‌ها جلگه را به وجود می‌آورند.

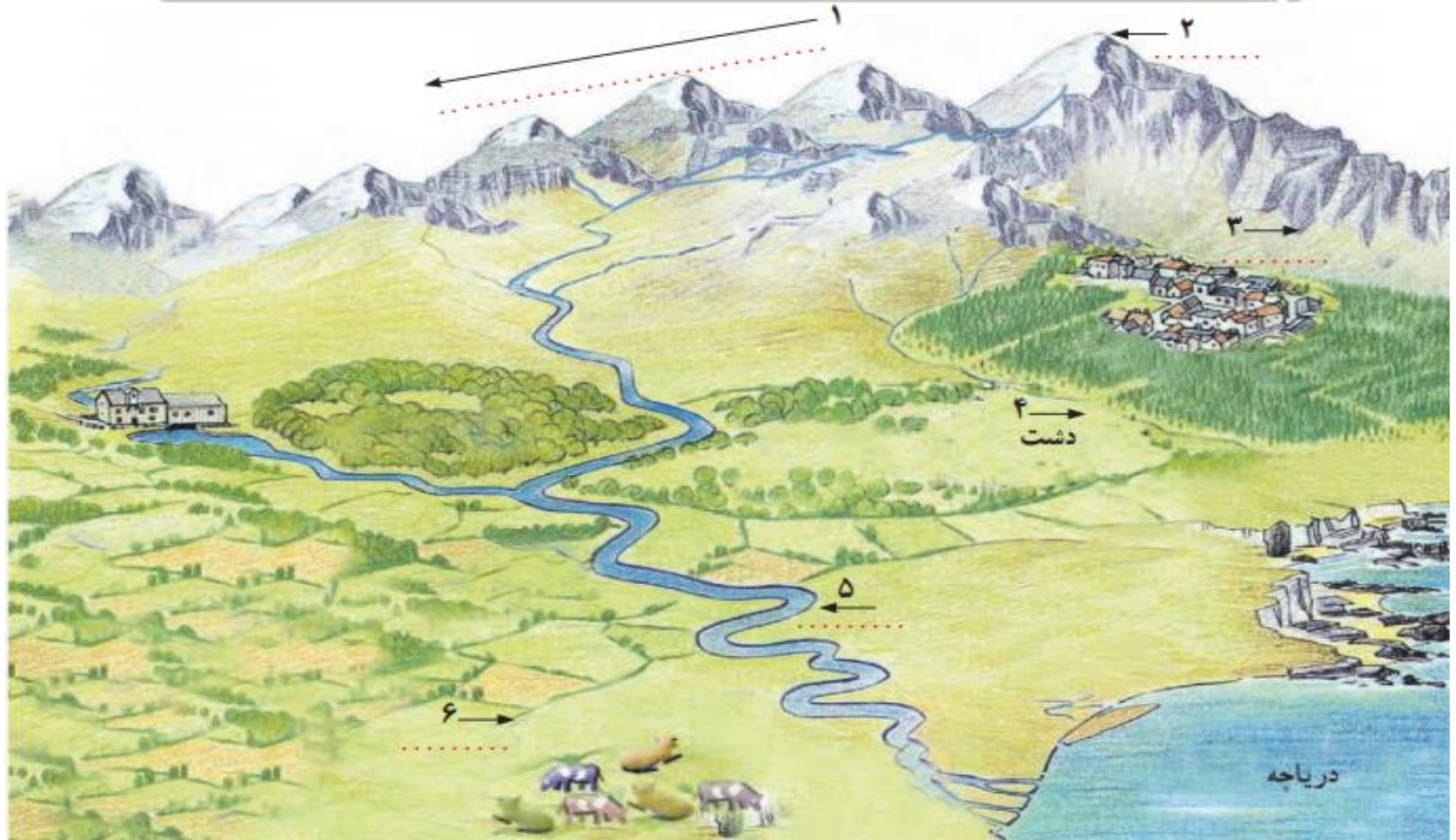
جنگ

علوی

○ فعالیت

به تصویر دقت کنید. با توجه به آنچه خوانده‌اید، در مقابل هر عدد در جای خالی کلمه‌ی مناسب (رشته کوه، قله، دشت، کوهپایه، رود و جلگه) بنویسید.

○ فعالیت

۱- آیا در اطراف محل زندگی شما کوه، دشت یا جلگه‌ای وجود دارد؟ اگر وجود دارد، تأثیر آن بر زندگی مردم منطقه چیست؟

۲- به تصویر بالا دقت کنید. سرزمین‌های پست را از نظر زندگی و سکونت با سرزمین‌های بلند (مرتفع) مقایسه کنید.

● کدام یک برای خانه‌سازی مناسب‌تر است؟ چرا؟

● کدام یک برای ساختن راه و جاده مناسب‌تر است؟ چرا؟

● کدام یک برای فعالیت‌های کشاورزی مناسب‌تر است؟ چرا؟

ناهمواری‌های ایران

به نقشه‌ی ایران توجه کنید. در این نقشه ناهمواری‌ها (پستی‌ها و بلندی‌ها) به رنگ‌های مختلف نشان داده شده‌اند. رنگ قهوه‌ای تیره نشانه‌ی چیست؟ رنگ‌های سبز و زرد چگونه؟ همان‌طور که می‌بینید، دو رشته کوه مهم در کشور ایران وجود دارد. البرز رشته کوه بسیار بلندی است که در شمال ایران کشیده شده است. رشته کوه زاگرس در مغرب و جنوب غربی ایران قرار دارد. البته در قسمت‌های داخلی و شرقی ایران هم کوه‌های دیگری وجود دارند. در بین این کوه‌های بلند، دشت‌هایی نیز دیده می‌شود. دشت کویر و دشت لوت وسیع‌ترین دشت‌های ایران و جلگه‌ی خوزستان پهناورترین جلگه‌ی ایران است.

○ فعالیت

- ۱- روی نقشه، دو قلّه‌ی مهمّ رشته کوه البرز و دو قلّه‌ی مهمّ رشته کوه زاگرس را نشان دهید و نام ببرید.
- ۲- رشته کوه‌ها، دشت‌های وسیع و جلگه‌های ایران را نشان دهید.
- ۳- کاربرگ‌ی شماره‌ی ۱۰ (ناهمواری‌های ایران) را در کلاس کامل کنید و نام قلّه‌ها، دشت‌ها، رشته کوه‌ها و جلگه‌های مهمّ ایران را روی نقشه بنویسید.

درس پنزدهم

کوهها و دشتهای زیبا

اهداف:

- ۱ آشنایی با انواع ناهمواریها
- ۲ مقایسه‌ی سرزمین‌های پست و مرتفع از نظر سکونت
- ۳ آشنایی با محل رشته‌کوه‌های البرز و زاگرس و دشتهای کویر و لوت

الف) عبارت‌های نادرست را تشخیص داده و آن‌ها را به صورت درست بنویسید.

۱. شهرها و روستاها بیشتر در کوهپایه‌ها به وجود آمده‌اند.

۲. همه‌ی مناطق زمین هم سطح هستند.

۳. دشت‌هایی که خاک شور دارند، کشاورزی پررونق‌تری دارند.

۴. زردکوه بلندترین قله‌ی ایران است.

ب) موارد مرتبط در ستون ۱، را به ستون ۲، وصل کنید.

(۱)

۱. به زمین‌های صاف و هموار می‌گویند.

۲. از آب شدن برف‌ها به وجود می‌آید.

۳. به زمین‌های پایین کوه می‌گویند.

۴. بلندترین قله‌ی ایران است.

۵. رشته‌کوه غربی ایران است

(۲)

جویبار

کوهپایه

دشت

البرز

دماوند

زاگرس

الف) عبارت‌های نادرست را تشخیص داده و آن‌ها را به صورت درست بنویسید.

۱. شهرها و روستاها بیشتر در کوهپایه‌ها به وجود آمده‌اند. **درست**

۲. همه‌ی مناطق زمین هم‌سطح هستند. **نا درست**

۳. دشت‌هایی که خاک شور دارند، کشاورزی پررونق‌تری دارند. **نا درست**

۴. زردکوه بلندترین قله‌ی ایران است. **نا درست**

ب) موارد مرتبط در ستون ۱، را به ستون ۲ وصل کنید.

(۲)

جویبار

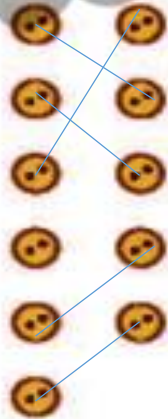
کوهپایه

دشت

البرز

دماوند

زاگرس

(۱)

۱. به زمین‌های صاف و هموار می‌گویند.

۲. از آب شدن برف‌ها به وجود می‌آید.

۳. به زمین‌های پایین کوه می‌گویند.

۴. بلندترین قله‌ی ایران است.

۵. رشته‌کوه غربی ایران است

پ

پ) جاهای خالی را با کلمات مناسب پر کنید.

۱. از به هم پیوستن جویبارها، پدید می آید.
۲. آبرفت‌ها در نزدیکی ته‌نشین می‌شوند.
۳. پهناورترین جلگه‌ی ایران، نام دارد.
۴. بالاترین جای کوه نامیده می‌شود.
۵. به پستی و بلندی زمین می‌گویند.

ت) پاسخ صحیح را با علامت * مشخص کنید.

۱. ارتفاع کوه دماوند چقدر است؟

- (۱) ۶۵۱۰ متر (۲) ۵۶۱۰ متر (۳) ۵۶۰۱ متر (۴) ۱۵۰۶ متر

۲. در نقشه‌ی ناهمواری‌ها، رنگ دشت‌ها را با چه رنگی نشان می‌دهند؟

- (۱) آبی (۲) زرد (۳) سبز (۴) قهوه‌ای

پ

پ) جاهای خالی را با کلمات مناسب پر کنید.

۱. از به هم پیوستن جویبارها، رود پدید می آید.
۲. آبرفت‌ها در نزدیکی دریا ته‌نشین می‌شوند.
۳. پهناورترین جلگه‌ی ایران **خوزستان** نام دارد.
۴. بالاترین جای کوه **قله‌ی کوه** نامیده می‌شود.
۵. به پستی و بلندی زمین **ناهمواری** می‌گویند.

ت) پاسخ صحیح را با علامت * مشخص کنید.

۱. ارتفاع کوه دماوند چقدر است؟

- ۶۵۱۰ متر (۱) ۵۶۱۰ متر (۲) ۵۶۰۱ متر (۳) ۱۵۰۶ متر (۴)

۲. در نقشه‌ی ناهمواری‌ها، رنگ دشت‌ها را با چه رنگی نشان می‌دهند؟

- آبی (۱) زرد (۲) سبز (۳) قهوه‌ای (۴)

۳. جلگه خوزستان در کنار کدام دریا قرار دارد؟

- (۱) دریای خزر (۲) تنگه‌ی هرمز (۳) خلیج فارس (۴) دریای عمان

۴. بلندترین قله‌ی ایران چه نام دارد و در کدام رشته‌کوه است؟

- (۱) زردکوه - رشته‌کوه زاگرس (۲) دنا - رشته‌کوه البرز
 (۳) دماوند - رشته‌کوه البرز (۴) علم‌کوه - رشته‌کوه زاگرس

ث) به سوالات زیر پاسخ دهید.

۱. به چه کوه‌هایی رشته‌کوه می‌گویند؟

۲. دو رشته‌کوه ایران را نام ببرید و بگویید در کدام قسمت قرار دارند؟

۳. آبرفت چیست؟

۴. جلگه چگونه تشکیل می‌شود؟

۳. جلگه خوزستان در کنار کدام دریا قرار دارد؟

- (۱) دریای خزر (۲) تنگه‌ی هرمز (۳) خلیج فارس (۴) دریای عمان

۴. بلندترین قله‌ی ایران چه نام دارد و در کدام رشته‌کوه است؟

- (۱) زردکوه - رشته‌کوه زاگرس (۲) دنا - رشته‌کوه البرز
(۳) دماوند - رشته‌کوه البرز (۴) علم‌کوه - رشته‌کوه زاگرس

ث) به سوالات زیر پاسخ دهید.

۱. به چه کوه‌هایی رشته‌کوه می‌گویند؟

به کوه‌هایی که مانند زنجیر به یکدیگر متصل‌اند، رشته‌کوه می‌گوییم.

۲. دو رشته‌کوه ایران را نام ببرید و بگویید در کدام قسمت قرار دارند؟

البرز که در شمال ایران قرار دارد و رشته‌کوه زاگرس که در غرب و جنوب‌غربی ایران قرار گرفته است

۳. آبرفت چیست؟

رودها و جویبارها در مسیر حرکت خود سنگ‌های بزرگ و کوچک را در دامنه‌ی کوه می‌شویند و با خود می‌برند. به شن و ماسه و گل و لای که رودها همراه خود می‌برند، آبرفت می‌گویند.

۴. جلگه چگونه تشکیل می‌شود؟

۳. جلگه چگونه تشکیل می‌شود؟

می‌دانیم که رودها به طرف دریا حرکت می‌کنند و در مسیر حرکت خود آبرفت‌ها را با خود حمل می‌کنند. آبرفت‌ها در نزدیکی دریا ته‌نشین می‌شوند و روی هم انباشته می‌شوند. از روی هم انباشته شدن آبرفت‌ها پس از گذشتن چندین سال جلگه به وجود می‌آید.

۵. دشت‌ها چه خصوصیتی دارند و به چند نوع تقسیم می‌شوند؟

بعضی از دشت‌ها حاصلخیز هستند و در آن‌ها می‌توان کشاورزی کرد، اما برخی دشت‌ها مانند دشت کویر برای کشاورزی مناسب نیست، چرا که خاک آن شور است و در خاک شور گیاهان مناسب کشاورزی رشد نمی‌کنند.

۶. دو دشت وسیع ایران را نام ببرید.

دشت کویر و دشت لوت وسیع‌ترین دشت‌های ایران هستند.

۷. قله‌های رشته‌کوه البرز را نام ببرید.

دماوند علم کوه

۸. قله‌های مهم رشته‌کوه زاگرس را نام ببرید.

زرد کوه

دنا

۹. به نظر شما روستاها و شهرها در کنار کدام دشت‌ها به وجود می‌آیند؟

۱۰. رشته‌کوه‌ها و جلگه‌ها با چه رنگی در نقشه نشان داده می‌شوند؟

۱۱. جلگه‌های مهم ایران را نام ببرید.

۱۲. با توجه به نقشه چه کوه‌هایی در جنوب‌شرقی و در شمال‌غربی ایران می‌بینید؟

۹. به نظر شما روستاها و شهرها در کنار کدام دشت‌ها به وجود می‌آیند؟

شهرهای پرجمعیت و روستاها در کنار دشت‌های حاصلخیز به وجود آمده‌اند.

۱۰. رشته‌کوه‌ها و جلگه‌ها با چه رنگی در نقشه نشان داده می‌شوند؟

قهوه‌ای سبز

۱۱. جلگه‌های مهم ایران را نام ببرید.

جلگه گرگان

جلگه مازندران

جلگه مغان

جلگه خوزستان

جلگه گیلان

۱۲. با توجه به نقشه چه کوه‌هایی در جنوب‌شرقی و در شمال‌غربی ایران می‌بینید؟

ج) فعالیت عملکردی

۱. نام قسمت‌های خواسته شده در جدول را بنویسید.

..... ۱- دریای

..... ۲- دریای

..... ۳- جلگه‌ی

..... ۴- جلگه‌ی

..... ۵- کوه

..... ۶- کوه

..... ۷- کوه

..... ۸- کوه

..... ۹- دشت

..... ۱۰- دریاچه

..... ۱۱- جلگه‌ی

۲. با استفاده از مقوا و یا شانهِ تخم‌مرغ ماکتی از کوه و جلگه‌ی تشکیل شده در کنار دریا تهیه کنید.

درس ۱۶ آب و هوا

امروز هوا چگونه است؟ گرم است یا سرد؟
آفتابی است یا ابری؟ باد می‌وزد یا هوا آرام است؟
برف می‌بارد یا باران؟

○ فعالیت

۱- به کمک معلم، دماسنجی را به کلاس
بیاورید و به دیوار نصب کنید.
هم اکنون دمای هوای کلاس شما چند
درجه است؟

۲- وضع هوا چه تأثیری بر زندگی و
فعالیت‌های روزانه‌ی ما دارد؟ با توجه به
تصویرهای بالا در این باره گفت‌وگو کنید.

دمای هوا و بارش مهم ترین نقش را در تعیین آب و هوای یک منطقه دارند.

از چه وسایلی برای اندازه گیری دما و بارش استفاده کنیم؟

- به دماسنج نگاه کنید. دمای هوا چند درجه است؟
- دما را با دماسنج اندازه گیری می کنیم.
- میزان بارش را با ظرف های درجه بندی شده اندازه گیری می کنیم.

• دما

دمای هوا همیشه یکسان نیست. هنگام صبح و شب، هوا خنک‌تر و هنگام ظهر، هوا گرم‌تر است. در فصل تابستان، هوا گرم و در فصل زمستان، هوا سرد است.

شهر یزد، آب و هوای گرم و خشک

اکنون به متوسط دمای هوای شهر یزد در ماه‌های مختلف سال، توجه کنید.

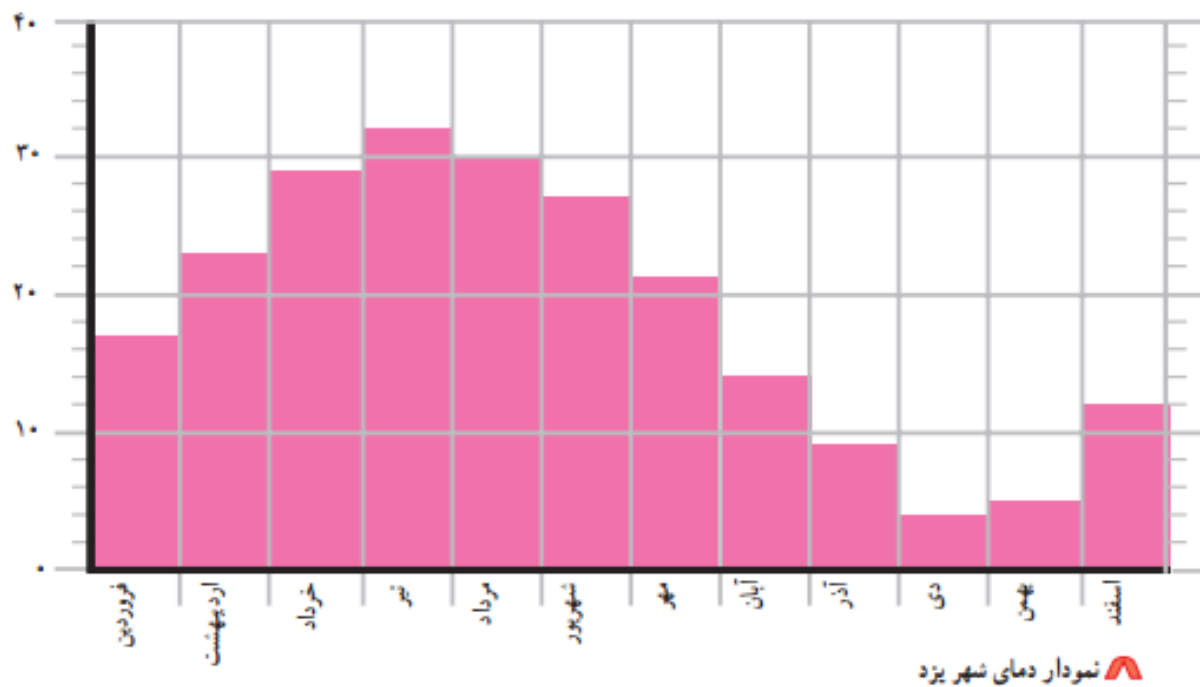
متوسط دمای هوای شهر یزد در ماه‌های مختلف سال

ماه‌های سال	فروردین	اردیبهشت	خرداد	تیر	مرداد	شهریور	مهر	آبان	آذر	دی	بهمن	اسفند
درجه‌ی سانتی‌گراد	۱۷	۲۳	۲۹	۳۲	۳۰	۲۷	۲۱	۱۴	۹	۶	۷	۱۲

ما می‌توانیم براساس عددهای این جدول، نموداری رسم کنیم. این نمودار تغییرات دما را در ماه‌های مختلف سال نشان می‌دهد.

درجه‌ی سانتی‌گراد

– گرم‌ترین و سردترین ماه سال در شهر یزد کدام‌اند؟

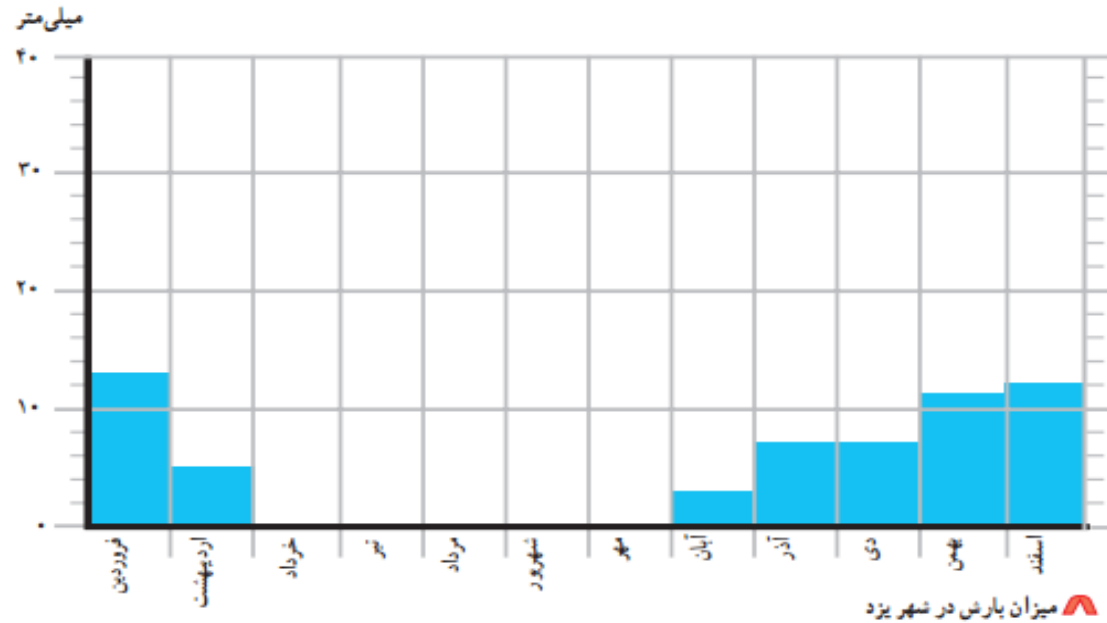

• بارش

اکنون به مقدار بارش شهر یزد در ماه‌های مختلف سال توجه کنید.

میزان بارش شهر یزد در ماه‌های مختلف سال

ماه‌های سال	فروردین	اردیبهشت	خرداد	تیر	مرداد	شهریور	مهر	آبان	آذر	دی	بهمن	اسفند
میلی‌متر	۱۳	۵	۰	۰	۰	۰	۰	۳	۷	۷	۱۱	۱۲

– مقدار بارش در کدام ماه بیشتر است؟

– در کدام ماه‌ها باران نمی‌بارد؟ (ماه‌های خشک)

- همان‌طور که می‌بینید، در بیشتر ماه‌های سال هوای یزد گرم است و باران در آنجا کم می‌بارد. به همین دلیل، می‌توان گفت که آب و هوای شهر یزد گرم و خشک است.

درس شانزدهم

آب و هوا

اهداف:

آشنایی با تأثیرات آب و هوا بر فعالیت‌های روزانه

۱

خواندن نمودارهای دما و بارش

۲

نحوه‌ی اندازه‌گیری مقدار دما و بارش با ابزارهای دماسنج و باران‌سنج

۳

تمرین

الف) عبارتهای نادرست را تشخیص داده و آنها را به صورت درست بنویسید.

۱. وضع هوا بر زندگی ما تأثیر می گذارد.

۲. دمای هوا همیشه یکسان است.

۳. برای اندازه گیری دما از دماسنج استفاده می کنند.

۴. هنگام شب هوا خنک تر است.

ب) موارد مرتبط در ستون ۱، را به ستون ۲، وصل کنید.

(۱)

۱. در این فصل هوا سردتر است.

۲. برای تعیین میزان بارش از این وسیله استفاده می کنند.

۳. مهم ترین نقش در تعیین آب و هوا را دارد.

(۲)

دمای هوا و بارش

زمستان

ظرف درجه بندی شده

صبح ها

تمرین

الف) عبارتهای نادرست را تشخیص داده و آنها را به صورت درست بنویسید.

۱. وضع هوا بر زندگی ما تأثیر می گذارد. **درست**

۲. دمای هوا همیشه یکسان است. **نا درست**

۳. برای اندازه گیری دما از دماسنج استفاده می کنند. **درست**

۴. هنگام شب هوا خنک تر است. **درست**

ب) موارد مرتبط در ستون ۱، را به ستون ۲، وصل کنید.

(۱)

۱. در این فصل هوا سردتر است.

۲. برای تعیین میزان بارش از این وسیله استفاده می کنند.

۳. مهم ترین نقش در تعیین آب و هوا را دارد.

(۲)

دمای هوا و بارش

زمستان

ظرف درجه بندی شده

صبح ها

پای

پ) جاهای خالی را با کلمات مناسب پر کنید.

۱. هنگام صبح، هوا است.

۲. در فصل، هوا گرم‌تر است.

۳. میزان بارش در شهر یزد، است.

ت) پاسخ صحیح را با علامت «X» مشخص کنید.

۱. آب و هوای شهر یزد چگونه است؟

- (۱) معتدل (۲) گرم و خشک (۳) سرد و بارانی (۴) گرم و شرجی

ث) به سوالات زیر پاسخ بدهید.

۱. وضع هوا چه تأثیری بر زندگی و فعالیت روزانه‌ی ما دارد؟

پای

پ) جاهای خالی را با کلمات مناسب پر کنید.

۱. هنگام صبح، هوا **خنکتر** ... است.

۲. در فصل ... **تابستان**، هوا گرم‌تر است.

۳. میزان بارش در شهر یزد، **کم** ... است.

ت) پاسخ صحیح را با علامت «X» مشخص کنید.

۱. آب و هوای شهر یزد چگونه است؟

- (۱) معتدل (۲) گرم و خشک (۳) سرد و بارانی (۴) گرم و شرجی

ث) به سوالات زیر پاسخ دهید.

۱. وضع هوا چه تأثیری بر زندگی و فعالیت روزانه‌ی ما دارد؟

وضع هوا روی نوع پوشش و تفریحات و کار ما اثر دارد.

۲. با توجه به نوع آب و هوا بگویید چه پوششی برای خودتان انتخاب می کنید؟

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

به عهده دانش آموز

ج) فعالیت عملکردی

۱. با استفاده از وسایل زیر، یک باران‌سنج بسازید تا با چگونگی اندازه‌گیری میزان بارندگی آشنا شوید.

الف) یک ظرف استوانه‌ای که کف آن تخت باشد؛ مانند قوطی رب، قوطی شیرخشک، لیوان‌هایی که دهانه‌ی آن‌ها تنگ نباشد و کاملاً استوانه باشد.

ب) خط‌کش و یا نوار چسب مدرج و یک قیف که در دهانه‌ی ظرف قرار می‌گیرد.

نوار چسب مدرج را به بدنه‌ی ظرف چسبانده و قیف را در دهانه‌ی ظرف قرار دهید. در هنگام بارش باران آن را در مکان مناسب قرار دهید. پس از اتمام باران میزان آب جمع شده را به وسیله‌ی خط‌کش و یا نوار مدرج اندازه‌گیری نمایید.

محل قرارگیری ظرف بهتر است در پشت‌بام و یا در حیاط روی چهارپایه بوده و نزدیک دیوار نباشد. در صورت عدم بارش می‌توانید به‌طور مصنوعی در باران‌سنج آب ریخته و آن را اندازه‌گیری نمایید.

۲. با توجه به جدول‌های زیر نمودار آن‌ها را رسم کنید و بیشترین و کمترین دما و بیشترین و کمترین بارش در ماه‌های سال شهر تبریز را مشخص کنید.

متوسط دمای هوای شهر تبریز در ماه‌های مختلف سال:

ماه‌های سال	فروردین	اردیبهشت	خرداد	تیر	مرداد	شهریور	مهر	آبان	آذر	دی	بهمن	اسفند
درجه‌ی سانتی‌گراد	۱۳	۱۸	۲۴	۲۷	۲۷	۲۲	۱۴	۷	۰	۰	۲	۷

دما

متوسط بارش شهر تبریز در ماه‌های مختلف سال:

ماه‌های سال	فروردین	اردیبهشت	خرداد	تیر	مرداد	شهریور	مهر	آبان	آذر	دی	بهمن	اسفند
میلی‌متر	۴۸	۴۱	۱۰	۶	۳	۵	۲۴	۲۴	۲۰	۲۱	۳۳	۲۶

بارش

